

A 08.00.02
9 - 20

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԳԱԼՍՏՅԱՆ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՍՈՒՆԱԿԻ

ՄՏԱՎՈՐ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Ը. 00.02. - «Տնտեսության, նրա ճյուղերի տնտեսագիտություն և
կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

Երևան – 2003

Ատենախոսության քեման հաստատվել է Կառավարման և տնտեսական բարեփոխումների ինստիտուտում

Գիտական ղեկավար՝

տնտեսագիտության դոկտոր
սյրոֆեսոր Ա. Խ. Մարկոսյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

տնտեսագիտության դոկտոր
սյրոֆեսոր Վ. Բ. Բոստանջյան

տնտեսագիտության թեկնածու
դոցենտ Մ. Վ. Միքայելյան

Առաջատար կազմակերպություն՝

ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի
նախարարության Տնտեսական
հետազոտությունների ինստիտուտ

Պաշտպանությունը կայանալու է 2003թ. հոկտեմբերի 31-ին ժամը 13³⁰-ին՝ Երևանի
պետական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՂ-ի 015 մասնագիտական խորհրդում:

Հասցեն՝ 375037 Երևան, Արովյան 52,

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Երևանի պետական համալսարանի
գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2003թ. սեպտեմբերի 26-ին:

Մասնագիտական խորհրդի

գիտական քարտուղար

տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Հ. Ա. Մարգարյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի արդիականությունը: Ոչ նյութական ակտիվները՝ մասնավորապես մտավոր սեփականությունը, հանդիսանում են ընկերությունների կարևորագույն ռեսուրսներից մեկը և պատահական չէ, որ փորձագետները առաջիկայում կանխատեսում են «արտոնագրային պատերազմներ» և անգիջում պայքար բարձր տեխնոլոգիաների ձեռք բերման համար: Հայաստանի Հանրապետությունում վարվող տնտեսական քաղաքականության առանցքային հիմնահարցերից մեկը ոչ նյութական ակտիվների որոշիչ խմբի՝ մտավոր սեփականության հիմնախնդրի համալիր կարգավորումն է: Բանն այն է, որ մտավոր սեփականությունը հանդես է գալիս որպես պետության կարողությունների աճի վրա ներազդող արդյունավետ գործոն, և այդ ոլորտի կառավարման հիմնախնդիրների նկատմամբ վերաբերմունքը պետության ընդհանուր իրավակարգի և վարվող տնտեսական քաղաքականության խտան ցուցանիշն ու վարկանիշային այցեքարտն է:

Հայաստանի Հանրապետությունն իր նախորդից ժառանգեց իրավունքների և պարտավորությունների ամբողջապես խճճված և հանգույցներով լի կծիկը, որի դեռևս չբացված մասերից մեկը՝ մտավոր սեփականության համալիր հիմնախնդիրը, սպասում է իր համակարգված լուծմանը: Խնդիրը նախ և առաջ պետք է դիտարկել հանրապետության օգտակար ակտիվների «գույքագրման և հաշվառման» գործընթացի համատեքստում: Այս առումով ոլորտը կանոնակարգող օրենքների ամբողջական փաթեթի առկայությունն անհրաժեշտ է, սակայն՝ ոչ բավարար: Առաջնահերթ պայմանը նախ և առաջ մեր մտածելակերպի ներքին կամքի նորովի սահմանումն է և մտավոր սեփականությունը որպես ակտիվային արժեքի ընկալման իմաստավորումը:

Հետահայաց վերլուծությունը քույլ է տալիս արձանագրել, որ նախկին խորհրդային համակարգը հետևողականորեն և ամբողջապես «սեփականաշնորհել» էր ստեղծվող նյութի տեսանկյունից ամենաանտեսանելի ակտիվը՝ մտավոր սեփականությունը, և իր վարչահրամայական ապարատով որոշակի թվացյալ արտոնություններ տրամադրելով, ընդգծված և վերահսկելի սահմաններում էր պահում ցանկացած խորհրդային գիտնականի կամ ստեղծագործական խմբի մտավոր գործունեության վերջնական արդյունքը: ԽՍՀՄ-ի փլուզման հետևանքով կործանվող համակարգի փլատակների տակ մնացին նաև տնտեսության կառավարման տարիների փորձով կուտակված դրական արժեքները, որի պատճառով ստիպված ենք խնդրո առարկա ոլորտում ոչ թե շարունակել, այլ վերստեղծել իրավական և տնտեսական նոր փոխհարաբերություններ, դրանք համահունչ դարձնելով այսօրվա պահանջներին:

Անհրաժեշտ է մեր հանրապետությունում վարվող տնտեսական քաղաքականության հայեցակարգում արժանի տեղ հատկացնել ոլորտի հիմնախնդիրների դասակարգման, նրանց լուծման ուղիների կանխանշման և գործնական իրագործման համար, օբյեկտիվորեն այն դիտելով որպես մեր երկրի տնտեսական զարգացումը, կայունությունն ու անվտանգությունն ապահովող որոշիչ գործոն: Զթերագնահատելով և չանտեսելով մեր ձեռքբերումները և դրական տեղաշարժերը, ատենախոսության մեջ փորձ է արվում պարզել, թե որտե՞ղ ենք թերանում, և որտե՞ղ են մեզ սպասվում նազմավարական ծանր մարտեր:

Թեմայի ուսումնասիրվածության աստիճանը: Մտավոր սեփականության կառավարման հիմնախնդիրները մեր հանրապետությունում բավարար ուսումնասիրված չեն: Հայերեն հրատարակված առայժմ միակ ամբողջական աշխատանքը նվիրված է մտավոր սեփականության իրավունքների դաշտի ուսումնասիրությանն ու վերլուծությանը, որին անդրադարձել է *Տ.Բարսեղյանը* իր «Մտավոր սեփականության իրավունք» գրքում: Կարելի է արձանագրել, որ ուսումնասիրվող ոլորտի կառավարման հիմնախնդիրների վերաբերյալ մեր հանրապետությունում ամբողջական աշխատությունների պակասը իրեն զգացնել է տալիս: Փաստենք սակայն, որ ներկայումս մասնագիտական հետազոտությունների և վերլուծական ուսումնասիրությունների մեջ նկատվում է մտավոր սեփականությանն առնչվող որոշակի խնդիրների (կառավարում, գնահատում) արժարժման և դրանց ուսումնասիրման միտում (*Ս.Ղանթարջյան, Ա.Մարկոսյան, Ս.Դավոյան, Տ.Ջրբաշյան, Վ.Նարինյան, Ջ.Թադևոսյան, Յու. Գավրիլենկո* և ուրիշներ): Մտավոր սեփականության կառավարման հիմնախնդիրները անկախ իրենց բարդության աստիճանից, պահանջում են գիտականորեն հիմնավորված, մեր ազգային հոգեկերտվածքին ներդաշնակ լուծումներ և այս առումով ատենախոսության թեման խիստ արդիական է և հրատապ:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները: Հետազոտության նպատակն ու խնդիրները դիտվում են Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կայունացման ու զարգացման հիմնախնդիրների լուծման անհրաժեշտության համատեքստում: Ատենախոսության նպատակն է հետազոտել և վերլուծել Հայաստանի Հանրապետության ոչ նյութական ակտիվների դրաժի խմբի՝ մտավոր սեփականության, կառավարման հիմնախնդիրների ուղղվածությունը, օրենսդրական և նորմատիվային դաշտի ներկա վիճակը և միջազգային փորձի ուսումնասիրության հիման վրա առաջադրել դրա կատարելագործման, յուրօրինակ և բարդ ոլորտի կառավարման հիմնախնդիրների կարգավորման գիտականորեն հիմնավորված և արդյունավետ մեխանիզմներ: Նշված նպատակի իրականացման համար ատենախոսությունում դրվել և փորձ է արվել լուծել հետևյալ խնդիրները.

- ուսումնասիրել և ընդհանրացնել ոչ նյութական ակտիվների դրաժի խմբի՝ մտավոր սեփականության իրավունքների և արդյունավորության հարաբերություններին և արդյունավորության կառավարմանն առնչվող տեսությունները և այդ ասպարեզում եղած պետական կարգավորման արտասահմանյան փորձը,

- գնահատել մեր հանրապետությունում արտասահմանյան փորձի կիրառման հնարավորությունները և հեռանկարները,
- քննարկել մտավոր սեփականության ոլորտում օրենսդրական և ենթաօրենսդրական դաշտի ձևավորման գործընթացի տեսական սկզբունքները և գործնական մոտեցումները,
- ուսումնասիրել Հայաստանի Հանրապետությունում ձևավորվող մտավոր սեփականության իրավական և գործնական դաշտերի փոխադարձ կապի արդյունավետությունը, հետազոտել ոլորտի անխափան գործունեությունը պայմանավորող էական գործոնները, գնահատել տնտեսական քաղաքականության դերն այդ գործում, մշակել ուսումնասիրվող հիմնահարցերի լուծմանն ուղղված մոտեցումներ ու առաջարկություններ,
- վերլուծել և գնահատել Հայաստանի Հանրապետությունում պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում մտավոր սեփականության իրավունքների փոխանցման արդյունավետության մակարդակը, նախանշել գործընթացի գործնական կարգավորման ճանապարհները,
- առաջադրել մտավոր սեփականության իրավական և տնտեսական դաշտի համակարգման հիմնական ճանապարհը, ցույց տալ վերոնշյալ ճանապարհի օրենսդրական ապահովվածության ուղին և այս համատեքստում ներկայացնել դեռևս պետական սեփականություն հանդիսացող ոչ նյութական ակտիվների և, մասնավորապես, մտավոր սեփականության գնահատման և տնօրինման մեթոդական ուղղվածությունը:
Հետազոտության առարկան և օբյեկտը: Հետազոտության առարկան Հայաստանի Հանրապետությունում մտավոր սեփականության իրավա-հարաբերություններին առնչվող ոլորտների օրենսդրական և ենթաօրենսդրական դաշտի հետագա զարգացման արդյունավետությունը կանխորոշող համակարգն է, և այդ ոլորտներում վարվող պետական տնտեսական քաղաքականության ուղղվածությունը, առանձնահատկությունները, կատարելագործման ու համակարգման հնարավորությունները: Որպես առկա հիմնախնդիրների հավաքական դաշտ վերցվել է Հայաստանի Հանրապետության պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացը, այդ գործընթացի մաս կազմող գիտաարտադրական համալիրների մասնավորեցումը, ինչպես նաև մասնակիորեն «Գույք՝ պարտքի դիմաց» միջպետական գործարքը: Հետազոտության օբյեկտ են հանդիսացել ինչպես մասնավորեցված, այնպես էլ դեռևս չմասնավորեցված ընկերությունները:

Աշխատանքի տեսական, մեթոդաբանական և տեղեկատվական հիմքերը: Ատենախոսությունում առաջադրված խնդիրների լուծման համար

Հաստատված է
Հաստ
3180 - 2003

տեսական և մեթոդաբանական հիմք են հանդիսացել տնտեսագիտության դասական և ժամանակակից տեսությունների հիմնական դրույթները, Հայաստանի և արտասահմանյան երկրների, մասնավորապես՝ Գերմանիայի, Ռուսաստանի, ԱՄՆ-ի, Ուկրաինայի տնտեսագետների և իրավունքի մասնագետների ուսումնասիրությունները և վերլուծությունները: Թեմայի ուսումնասիրության հիմքում դրվել են Հայաստանի Հանրապետության այն իրավական նորմատիվ ակտերը, որոնք ուղղակիորեն առնչվում են ոչ նյութական ակտիվների և, մասնավորապես, մտավոր սեփականության հիմնախնդիրների հետ:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են համեմատության, քննական և վիճակագրական վերլուծությունների մեթոդները:

Աշխատանքի համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել Հայաստանի Հանրապետության և այլ պետությունների վիճակագրական տվյալները, միջազգային տարբեր կազմակերպությունների տեղեկագրերը և փորձագիտական գնահատականները, Հայաստանի Հանրապետության և այլ երկրների կողմից մշակված ու ընդունված օրենսդրական և նորմատիվային ակտերը, Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության արխիվային նյութերը: Որպես տեղեկատվական գործնական աղբյուր օգտագործվել է համաշխարհային ինտերնետ ցանցը:

Ատենախոսության գիտական արդյունքները և նորույթը: Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն ունեն տեսական, մեթոդաբանական, կիրառական և ճանաչողական ուղղվածություն, որոնց գիտական նորույթը կայանում է հետևյալում.

- ուսումնասիրվող ոլորտում պետական ներգործության գոյություն ունեցող ոչ կենսունակ մոտեցումների բացահայտման հիման վրա ներկայացվել է խնդրի կարգավորման հիմնական ուղղությունը և հանրապետությունում դրա արդյունավետ կիրառման հնարավորությունը,
- տրվել է Հայաստանի Հանրապետությունում մտավոր սեփականության կառավարման կատարելագործման գործընթացի հեռանկարը և պետական ներգործության մեխանիզմի կենսունակությունն ապահովող գործնական քայլերի հերթականությունը,
- առաջադրվել են հանրապետությունում մտավոր սեփականության ոլորտը կարգավորող տնտեսաիրավական դաշտի լրամշակման և համալրման հիմնական քայլերը,
- դասակարգվել են մտավոր սեփականության օբյեկտների գործնական օգտագործման փուլերը, խմբային դասակարգմամբ ներկայացվել այն իրավիճակները, երբ առաջանում է նրանց հաշվառման և գնահատման անհրաժեշտությունը,
- իրավունքների փոխկապակցվածության համատեքստում և գործող օրենսդրական դաշտին համապատասխանեցված տրվել է ոչ

նյութական ակտիվների դասակարգումը, գնահատման մեթոդների իրավիճակային խմբավորումը և նրանց կիրառման առաջնայնության սկզբունքները,

- հիմնավորվել է մտավոր սեփականության հիմնախնդիրների լուծման համակարգված մոտեցման և միասնական կառավարման մարմնի ստեղծման և գործունեության արդյունավետության առավելությունը,
- ներկայացվել է առաջարկվող կառույցի խնդիրների հիմնական ուղղվածությունը և գործառույթային փոխկապակցվածությունը պետական շինարարության շահագրգիռ մարմինների հետ,
- գործնական առաջարկներ են արվել Հայաստանի Հանրապետությունում պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում գիտական ներուժ ունեցող ընկերությունների մտավոր սեփականության իրավունքի փոխանցման հիմնախնդրի կանոնակարգման ուղղությամբ,
- միջպետական «գույք՝ պարտքի դիմաց» գործարքը վերլուծվել է, մասնավորապես՝ մտավոր սեփականության իրավունքների փաթեթի փոխանցման տեսանկյունից:

Հետազոտության արդյունքների գործնական նշանակությունը և օգտագործումը: Ատենախոսությունում առաջադրված մտավոր սեփականությանն առնչվող դաշտի ուսումնասիրության, վերլուծության արդյունքները և մեր հանրապետությունում դրանց կիրառման հետ կապված առաջարկությունները կարող են օգտակար լինել տնտեսության զարգացման և տնտեսվարման արդյունավետ ձևերի խթանման, ինչպես նաև գործընթացի տնտեսաիրավական դաշտի կատարելագործման համար: Հետազոտության որոշ դրույթներն իրականացնելու և արդյունավետ կիրառելու նպատակով առաջարկներ են ներկայացվել Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն, մասնավորապես, մասնավորեցման նախապատրաստման փուլում և անմիջական գործընթացում մտավոր սեփականության իրավունքների փաթեթի հաշվառման, գնահատման և նոր սեփականատիրոջ փոխանցման խնդիրների կանոնակարգման ուղղությամբ:

Ատենախոսության տեսական և գործնական որոշ արդյունքներ կարող են օգտակար լինել նաև հիմնախնդիրն ուսումնասիրող տնտեսագետների, իրավունքի մասնագետների, տնտեսվարող սուբյեկտների, ԲՈՒՀ-երի համար: Ստացված գիտական արդյունքների մի մասի, մասնավորապես՝ պետական գույքի կառավարման և մասնավորեցման ոլորտներում նորմատիվ իրավական փաստաթղթերի կանոնակարգման և գործնական կիրառության ուղղությամբ կատարվում են համապատասխան քայլեր:

Հետազոտության արդյունքների փորձարկումը և հրապարակումները:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները ներկայացվել և քննարկվել են «Կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները Հայաստանի

Հանրապետությունում» թեմայով 2002թ. նոյեմբերին ք.Գյումրիում տեղի ունեցած հանրապետական գիտաժողովում: Հեղինակի կողմից ատենախոսության թեմայով հրատարակվել են գիտական 5 հոդվածներ և 2 թեզիսներ:

Ատենախոսության հեղինակի և Գնահատման Չարգացման Կենտրոնի միջև կնքված փոխհամագործակցության համաձայնագրով և Եվրասիա հիմնադրամի հովանավորությամբ իրականացվում է մտավոր սեփականության օբյեկտների գնահատման մեթոդների հայաստանյան տնտեսական դաշտին ներդաշնակեցնելու փորձ: Վերոնշյալ աշխատանքները նախատեսում են նաև գործնական փորձարկման փուլ:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսության կառուցվածքը բխում է հետազոտության նպատակից և խնդիրներից: Այն բաղկացած է առաջաբանից, 3 գլուխներից, եզրակացությունների և առաջարկությունների բաժնից, օգտագործված գրականության և նյութին առնչվող այլ աղբյուրների ցանկից, 5 հավելվածներից: Աշխատանքի ծավալը, ներառած օգտագործված գրականության ցանկն ու հավելվածները, կազմում է 152 էջ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Առաջաբանում հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը և ներկայացված է նրա ուսումնասիրվածության աստիճանը: Որոշակի տեղ է հատկացվել հետազոտության նպատակի, խնդիրների, առարկայի և օբյեկտի, ինչպես նաև աշխատանքի գիտական նորույթի ներկայացմանը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Ոչ նյութական ակտիվների դերը շուկայական տնտեսության մեջ» գլխում շուկայական տնտեսության զարգացման ու առաջընթացի համատեքստում ուսումնասիրվել և ընդհանրացվել են ակտիվի այս տեսակի իրական հնարավորությունները: Պարզաբանվել է ոչ նյութական ակտիվի և, մասնավորապես, մտավոր սեփականության դերը ինչպես ընկերության, այնպես էլ պետության տնտեսական քաղաքականության վարման համակարգում: Հիմնավորվել է խնդրի բազմակողմ ուսումնասիրության, ինչպես նաև մասնագիտորեն հնարավորինս ամբողջական (համալիր) լուծումների առաջադրման անհրաժեշտությունը և հրատապությունը շուկայական տնտեսության ձևավորման և կայացման փուլում գտնվող մեր հանրապետության համար:

Ներկայացվել և քննարկվել են այն հիմնական օբյեկտիվ իրողությունները, որոնց առկայությունը պահանջում է կատարել որակական քայլեր ոչ նյութական ակտիվների և, մասնավորապես, մտավոր սեփականության հաշվառման, գնահատման, կառավարման և ապահով ու կենսունակ օրենսդրական դաշտի ձևավորման ու զարգացման ուղղությամբ:

Բնորոշվել է «ոչ նյութական ակտիվ» ընդհանրական հասկացությունը, մանրամասնվել են ֆիզիկական սուբստանցիայից գուրկ՝ որոշելի (նույնականացվող) ոչ դրամային ակտիվների այս խմբին բնորոշող հիմնական հատկությունները, արվել է նրանց դասակարգումը և ներկայացվել է յուրաքանչյուրի բնութագրական առանձնահատկությունները: Ուսումնասիրվել և վերլուծվել են ոչ նյութական ակտիվ և մտավոր սեփականություն հասկացությունների վերաբերյալ տարբեր հեղինակների կողմից արված սահմանումները, փորձ է արվել տարանջատել այս երկու տերմինները ըստ բնույթի և ըստ հասկացության հոգեբանական ընկալման: Նշվել է, որ ակունքներում համարյա նույն բնութագրումն ունենալով՝ համաշխարհային տնտեսագիտական միտքը տարակարծիք է բառային ձևակերպումներում՝ «մտավոր կապիտալ», «արհեստավարժ միտք», «գիտելիքի կապիտալ», «անտեսանելի ակտիվ»:

Համադրելով մեր հանրապետության ներկա տեսական և գործնական կիրառման դաշտերը, ելնելով տնտեսական գործունեության ընթացքում իրեն վերապահված դերից՝ ոչ նյութական ակտիվը ըստ նշանակության և գործառնությունների տարանջատվել է երեք խմբի.

1. մտավոր սեփականություն,
2. գույքային օգտագործման իրավունքներ,
3. հետագա ծախսումներ, որոնք պետք է ավելացվեն ոչ նյութական ակտիվի արժեքին:

Ատենախոսությունում հետազոտության և վերլուծության հիմնական առարկան ոչ նյութական ակտիվների որոշիչ խումբն է՝ մտավոր սեփականությունը: Բաժանելով այդ խումբը երկու հիմնական մասերի՝ մտավոր գործունեության արդյունքների և քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների, սպրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների անհատականացման միջոցների, ներկայացվել և բնութագրվել են մտավոր սեփականության օբյեկտների (ՄՍՕ) հիմնական խմբերը, նրանց առանձնահատկությունները, իրավունքների ամրագրման հիմնախնդիրները: Առանձնակի ուշադրություն է դարձվել արդյունաբերական սեփականության օբյեկտներին, որոնց տնօրինման, օգտագործման կամ վաճառքի իրավունքների հիմնախնդիրների վերլուծությունը հարստացվել է հետահայաց պատմական ակնարկով:

ՄՍՕ-ների առանձնահատկությունների և յուրահատկությունների վերլուծության, ընկերության ընդհանուր ակտիվների արժեքավորման գործընթացում նրանց դերն ուսումնասիրելու նպատակով, «անտեսանելի ակտիվների» մեջ որպես աննատեսանելի օրինակ է վերցվել սպրանքային նշանը: Ներկայացվել է սպրանքային նշանի օգտագործման և օրինական շրջանառության օրենսդրական կարգավորման պատմությունը, երբ Եվրոպայում /Անգլիա, Ֆրանսիա, Գերմանիա/ և ԱՄՆ-ում ստեղծվում էին ՄՍՕ-ին առնչվող այսօրվա օրենքների «նախահայրերը»: Ընդգծվել է սպրանքային նշանի հատկությունը, երբ այն իրավաբանական և

տնտեսագիտական չափորոշիչներից սահուն անցում է կատարում հոգեբանական ընկալման դաշտ, և այս դեպքում արդեն որևէ արտադրանքի վրա դրված հայտնի նշանը հանդես է գալիս որպես յուրօրինակ վստահության երաշխիք: Բերվել են աշխարհահռչակ «Coca-Cola»-ի, սննդի արագ սպասարկման ծառայությունների «McDonald's» ցանցի, մեր մայրաքաղաքում «Pizza di Roma» սննդի արագ սպասարկման ցանցի ստեղծման ու տարածման օրինակները: Նշված օրինակներից առաջինի և երրորդի պարագայում իրականացված ընտրանքային հարցումները ցույց են տվել, որ սպառողական շուկան գրավելու հարցում համային հատկանիշների ընկալումը տվյալ դեպքերում մղվում է երկրորդ հարթություն, իսկ առաջնային և որոշիչ գործոնն ապրանքային նշանի և ծառայությունների մատուցման ձևի արտաքին ներկայացումն է ու սպառողի հոգեբանական հաճախ կանխակալ վերաբերմունքը:

Մեր տնտեսական դաշտում ոլորտի կանոնակարգման անհրաժեշտությունը հիմնավորելու նպատակով կատարվել է հայկական կոնյակի ապրանքային նշանի (brand) և ֆիրմային «ARARAT» անվանման շուրջը տեղի ունեցող զարգացումների հետախայաց վերլուծություն: Վերլուծելով հանրապետությունում թեթև և սննդի արդյունաբերության ոլորտների դինամիկ աշխուժացման միտումը, համոզմունք է հայտնվել, որ այս ոլորտներում գործունեություն ծավալած ընկերությունները մոտ ապագայում պարտադիր կառնչվեն ապրանքային նշանների, ֆիրմային անվանումների և ապրանքների ծագման տեղանունների արժեքավորման ոչ դյուրին խնդրին:

Հետագոտվել են նաև ոչ նյութական ակտիվների երկրորդ՝ գույքային օգտագործման իրավունքների և երրորդ՝ հետագա ծախսումների խմբերը: Բնութագրվել է վերջին ժամանակներս լայն տարածում գտած գուղվիլ հասկացությունը: Ներկայացնելով արտասահմանյան մասնագիտական գրականության մեջ գուղվիլի բացահայտման «մեծ կաթսայի» տեսությունը, ըստ որի գուղվիլի զինը ընկերության (ֆիրմային) վաճառքի զնի և զուտ ակտիվների տարբերությունն է, հայտնվել է տեսակետ, որ մասնավորեցման գործընթացում գտնվող ընկերության դեպքում իրականացված գործարքի զնի և հաշվեկշռային ակտիվների արժեքի տարբերությունը կարելի է դիտարկել որպես գուղվիլ: Մակայն այս պարագայում անհրաժեշտ է հաշվի առնել սեփականաշնորհման սերտիֆիկատների գործոնը, որոնց առկայությունը մասնավորեցման գործընթացի վճարման փուլում, որպես կանոն առաջացնում էր «ոչ իրական դրական գուղվիլ»:

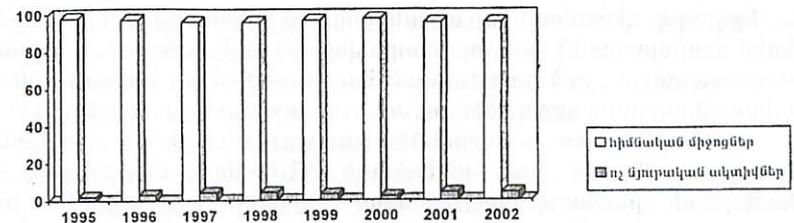
Ատենախոսության երկրորդ՝ «Մտավոր սեփականության նորմատիվային դաշտի առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում» զլխում ուսումնասիրվել և վերլուծվել են մտավոր սեփականության գործնական դաշտի հիմնախնդիրները: Հետագոտության հիմնական շեշտը դրվել է ՄՍՕ-ների հաշվառման և զնահատման առանձնահատկությունների ուսումնասիրության վրա: Փաստելով, որ ՄՍՕ-ների գործնական

օգտագործումը ընկերությունում, ըստ էության իրենից ներկայացնում է նորարարության /ինովացիայի/ ոլորտի գործընթաց, պայմանականորեն այն դասակարգվել է ըստ փուլերի:

առաջին փուլ	երկրորդ փուլ	երրորդ փուլ
ՄՍՕ-ների դասակարգում և նախնական արժեքավորում	ՄՍՕ-ների մուտքագրում ընկերության գույքի կազմ՝ հաշվեկշիռ և հաշվառում	ՄՍՕ-ների էքզիտատեխնիկական և ստեղծագործական արդյունքի իրացման ներքին կամ արտաքին շուկա

Աղյուսակ 1. ՄՍՕ-ների գործնական օգտագործման փուլերը

Ուսումնասիրվել և վերլուծվել է Հայաստանի Հանրապետությունում գործող հաշվապահական հաշվառման ստանդարտները (ՀՀՀՀՄ), որն իր մեջ ներառում է այնպիսի բարդ չափորոշիչներ, ինչպիսիք են՝ գործողության ոլորտը, որոշելիությունը, սկզբնական ճանաչումը, հաշվառումը և այլն: Հատկապես ՄՍՕ-ների հաշվառման և հաշվեկշիռ մուտքագրելու խնդրի հետազոտման և գործնական դաշտում լուծման ուղիների առաջադրման նպատակով ատենախոսությունում օգտագործվել են Հայաստանի Հանրապետությունում պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացին առնչվող փաստաթղթային ծավալուն նյութերը: Գործընթացի համատեքստում բացահայտվել են ՄՍՕ-ների հաշվառման և հաշվեկշռում նրանց արտացոլման կամ չարտացոլման դրոշմապատճառները: Սկսած 1995 թվականից մինչև 2002 թվականն ընկած ժամանակահատվածում մասնավորեցված ընկերությունների հաշվեկշիռների ուսումնասիրությունը և վերլուծությունը ցույց է տվել, որ նրանցում արտացոլված ոչ նյութական ակտիվների արժեքային ցուցանիշը չի հարթահարում անգամ ընդհանուր ոչ ընթացիկ ակտիվների արժեքային ցուցանիշի 5%-ի սահմանագիծը (գծապատկեր 1):

Գծապատկեր 1. 1995-2002 թվականների ընթացքում մասնավորեցված ընկերությունների ոչ ընթացիկ ակտիվներում հիմնական միջոցների և ոչ նյութական ակտիվների հարաբերակցությունը (%)

Արդյունքների վերլուծությունը թույլ է տվել կատարել եզրահանգում, որ մասնավորեցված գիտաարտադրական խոշոր համալիրների ՄՍՕ-ները և, հետևաբար, նրանց ամրագրվող իրավունքները, մասնավորեցման գործընթացում այդպես էլ մնացել են անտեսանելի և չհաշվառված:

Փորձ է արվել բացահայտել այն գործոնները, որոնք մնալիս են ոլորտի չկանոնակարգված գոյությանը: Ներագրող գործոնները տարանջատվել են երեք որոշիչ խմբերի՝ ժառանգական, նպատակահարմարության և հոգեբանական: Տրվել է մեծ խմբավորման հիմնավորումը և նախանշվել գործոնների ներառնալիցության վերլուծությունների դրական ուղղություն տալու նախադրյալներն ու հնարավոր քայլերի հաջորդականությունը:

ՄՍՕ-ների հաշվառման առանձնահատկությունները դիտարկվել են ներկայումս գործող հաշվապահական հաշվառման ՀՀՀՀՄ 38 ստանդարտի շրջանակում: Բացահայտվել են այն դրդապատճառները, որոնցով առաջնորդվելով հանրապետության տնտեսվարող սուբյեկտների հիմնական մասը դեռևս փորձ չի կատարում հաշվապահորեն որպես այդպիսին ճանաչել, կանոնակարգել և փաստաթղթի միջոցով ամրագրել ՄՍՕ-ն: Մտավոր սեփականության հաշվառման գործընթացի արդյունավետությանը խոչընդոտող հանգամանքները բաժանվել են իրավիճակային երկու խմբի.

առաջին. օտարերկրյա ընկերությունների հետ ձեռնարկատիրական համատեղ գործունեության ծրագրերին հիմնականում մասնակցում են գիտական ներուժ ունեցող մասնավորեցված ընկերությունները, որոնց ՄՍՕ-ների իրավունքի փոխանցումը չի ամրագրվել մասնավորեցման ժամանակ: Նրանց հետ աշխատանքային և գիտական գործունեության ծավալման ուղղությամբ համագործակցել ցանկացող օտարերկրյա ընկերությունները կամ հիմնադրամները, գիտակցելով վերջապարտյալ հանգամանքը, փորձում են խուսանավել ՄՍՕ-ների փաստաթղթային ամրագրմանն ուղղված խնդիրների արծարծումից, քանի որ այն հետագայում կարող է անդրադառնալ նաև բաժնեմասերի և շահույթի բաշխման հարաբերակցության վրա,

երկրորդ. գիտական ներուժ ունեցող մեր ընկերություններին ներկայումս դեռևս բավարարում է այն, որ հնարավորություն է ստեղծվում աշխատելու և ստեղծագործելու, որն ըստ էության մասնագիտական և գիտական ներուժի աղետալի արտահոսքը կանխելու առաջին անհրաժեշտ պայմանն է:

Հաշվառման առանձնահատկությունների համատեքստում ուսումնասիրվել են նաև ստեղծված ՄՍՕ-ների սկզբնական արժեքի ձևավորման բաղադրիչները, նրանց «կյանքի տևողության» ամրոտի-զացիայի ժամկետները, օգտակար ծառայության ժամկետի վրա ներազդող գործոնները: Վերլուծելով ՄՍՕ-ի հաշվառման առանձնահատկությունների ողջ «ներկայակալը» եզրահանգվել է, որ այս ակտիվների հաշվառման

առնչվող գործընթացները պետք է իրականացվեն մեր պետության անվտանգ զարգացման համատեքստում, և ոլորտի կենսունակության սպառնալից խնդիրներն իրենց արտացոլումն ու լուծումները պետք է գտնեն Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության հայեցակարգի դրույթներում:

Անդրադառնալով ՄՍՕ-ների գնահատման հիմնախնդիրն ընդգծվել է, որ գիտատեխնիկական մշակումների և մրցունակ տեխնոլոգիաների գործառնական շրջանառությունը նախատեսում է կոնկրետ ՄՍՕ-ի իրավիճակային գնահատում: Հավաքագրվել, խմբավորվել և ներկայացվել են այն հիմնական իրավիճակները, երբ, որոշակի նպատակների պարագայում առաջանում է ՄՍՕ-ի գնահատման անհրաժեշտություն (աղյուսակ 2):

<u>Առաջին խումբ</u>	<u>Երկրորդ խումբ</u>
ակտիվի կամ ընկերության իրավաբանական կարգավիճակը ենթարկվում է փոփոխության	ակտիվի կամ ընկերության իրավաբանական կարգավիճակը մնում է անփոփոխ
արդ ու վաճառքի գործարք՝ ներառյալ պետական գույքի մասնավորեցում	ակտիվի (ոչ նյութական) արժեքի արտացոլում կանոնադրական հիմնադրամում
գույքի բաժանում բաժնետերերի միջև	ակտիվի օգտագործման իրավունքի համաձայնագրի կամ պայմանագրի կնքում
ընկերությունների միաձուլում	հեղինակային աշխատանքի դրամական հատուցում
վերակազմավորում, լուծարում և այլն	բանկային վարկի ստացում

Աղյուսակ 2. Իրավիճակների խմբային դասակարգում

Վերլուծելով նախկին սոցիալիստական երկրների գիտատեխնիկական առաջընթացն ապահովող ոլորտներում ՄՍՕ-ների արժեքավորման և գնահատման տրամաբանությունը՝ ընդգծվել է, որ այն ամբողջովին խարսխվում էր գնի ձևավորման ծախսային սկզբունքների վրա՝ շանդրադառնալով շուկայական գնի ձևավորման կարևոր սկզբունքին, այսինքն, տնտեսական մեխանիզմն աշխատում էր քաղաքական «հաճախականության» տիրույթում և արտադրության գիտատեխնիկական առաջընթացը պատվիրվում էր քաղաքական ուժի, և ոչ՝ շուկայի կողմից:

ԽՄՀՄ-ի օրոք «կայուն պետպատվերի» սկզբունքով գիտաարտադրական գործունեություն ծավալած մեր ընկերությունները այժմ կանգնելով համաշխարհային շուկային ու փորձված ներդրողներին դեմ առ դեմ, բավարար ֆինանսական կամ նյութական ռեսուրսներ չունենալու պայմաններում, օբյեկտիվորեն փորձում են հայացքներն ուղղել իրենց ակտիվների ոչ նյութական դաշտի կողմը և այս պարագայում նույնպես առաջանում է նախկինում ստեղծված ՄՍՕ-ների գնահատման կամ

վերագնահատման անհրաժեշտությունը:

Վերլուծելով զնի ձևավորման առանձնահատկություններն ու սկզբունքները կոնկրետ ՄՍՕ-ների դեպքում՝ մեկնաբանվել է զին հասկացությունը, որն այս դեպքում միայն արժեքային ցուցանիշ չէ, այլ որոշակի պայմանների հավաքական ամբողջություն: Այս տեսակետի հիմնավորման նպատակով բերվել է «Coca-Cola»-ի սպրանքային նշանի հաշվեկշռային արժեքի օրինակը, որն ընդամենը XIX-րդ դարի վերջին նրա ստեղծմանն ուղղված ծախսերի գումարային ամբողջությունն է արտացոլված մայր ընկերության հաշվեկշռում մի քանի տասնյակ ԱՄՆ դոլար խորհրդանշական արժեքով, իսկ նույն սպրանքային նշանի ներկայիս շուկայական արժեքն իրենից ներկայացնում է տնտեսական, իրավական և հոգեբանական գործոնների օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ ներազդեցության մի ամբողջություն: Սա է պատճառը, որ արժեքթերթի տեսքով բաժնեմասերի ձեռք բերման դեպքում հաճախ պետք է գործ ունենալ ՄՍՕ-ի մի քանի զննահատումների հետ, որոնք կատարվում են տարբեր նպատակների համար:

ՄՍՕ-ների զննահատման սկզբունքների և հիմնախնդիրների վերլուծության ժամանակ միտումնավոր խուսափվել է նյութը բարդ մաթեմատիկական բանաձևերով, ինտեգրալներով և դիֆերենցյալներով ծանրաբեռնելուց, քանի որ դրանց հիպոթետիկ մեկնաբանությունները հաճախ միայն բազիսային նվազագույն հարթակ կարող են ապահովել իրականացվող գործարքի ժամանակ:

Գնահատման մեթոդների և դրանց էության մեկնաբանման համար դասակարգվել և ներկայացվել են այն երեք մոտեցումները, որոնց վրա խարսխված են ՄՍՕ-ների զնի հաշվարկման ծախսային, եկամտային և համեմատական կամ շուկայական մեթոդները: Կազմված գծապատկերների միջոցով ներկայացվել է նրանցից յուրաքանչյուրը, տրվել՝ սահմանումները:

Հետագոտվել և վերլուծվել է չհաշվառված, հետևաբար նաև չզննահատված ՄՍՕ-ների թույլ իրավական կարգավիճակը և այն հետևանքները, որոնք անխուսափելի են իրերի նման դասավորության դեպքում: Այս համատեքստում վերլուծության է ենթարկվել «Գույք՝ պարտքի դիմաց» միջպետական գործարքի արդյունավետության խնդիրը: Հիմնավորվել է այն տեսակետը, որ գործարքի մասնակից բաժնետիրական ընկերություններից գոնե երեքի դեպքում խնդիրը կարելի էր դիտարկել ոչ թե գուտ արժեքթերթի տրամադրման, այլ ՄՍՕ-ների արժեքավորման և իրավունքների փաթեթի փոխանցման շրջանակում:

Ատենախոսության երրորդ՝ «Մտավոր սեփականության կառավարման կատարելագործման հիմնական ուղղությունները» գլխում հիմնավորվել է դիտարկվող հիմնախնդրի կարգավորման հարցում պետական հայեցակարգային մոտեցման անհրաժեշտությունը, ներկայացվել են առաջադրված խնդիրների լուծման օրենսդրական և կազմակերպչական ուղիները, որի ժամանակ հաշվի են առնվել

հանրապետության և արտասահմանյան երկրների փորձի ուսումնասիրության արդյունքում կատարված եզրահանգումները:

Ընտրանքային ուսումնասիրության սկզբունքով վերլուծության է ենթարկվել զարգացած երկրներում մտավոր սեփականության գիտատեխնիկական մասի կառավարմանն առնչվող օրենսդրական դաշտի ձևավորման, զարգացման և կատարելագործման գործընթացը: Ընտրությունը կատարվել է, ելնելով այն հանգամանքից, որ ատենախոսությունում որպես դիտարկման դաշտ վերցված ՀՀ պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում չլուծված հիմնախնդիրների «առյուծի բաժինն» ընկնում է արդյունաբերական սեփականության օբյեկտների իրավունքների ամրագրմանն ու փոխանցմանը:

Արձանագրվել է այն իրողությունը, որ «Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության» (ՏՀԶԿ) մեջ միավորված երկրների մտավոր սեփականության օրենսդրական դաշտը անընդհատ կատարելագործվում է և միտված է ոլորտը կանոնակարգող տարանջատված օրենքների միավորմանը՝ մեկ ընդհանուր օրենսգրքի մեջ: Այս առումով ուսանելի կարող է լինել ֆրանսիական փորձը, որտեղ մտավոր սեփականության հիմնախնդիրներին առնչվող օրենքները միավորված են մեկ՝ «Մտավոր սեփականության օրենսգրքի» մեջ: Ընդգծվել է, որ այս դեպքում խոսքը չի վերաբերվում միջազգային չափորոշիչների անվերապահ ընդունմանը, այլ որոշակի վերակարգավորումների միջոցով փորձ է արվում համընդհանուր նորմերի մեջ պահպանել սեփական տնտեսական և քաղաքական շահերը՝ ելնելով տարածաշրջանային առանձնահատկություններից և տնտեսության մասշտաբներից:

ՄՍՕ-ների մասով օրենսդրական վերակարգավորումներին առնչվող խնդրում, մասնավորապես, ԳՀՓԿ աշխատանքների արդյունքների իրավական պահպանման, իրավունքի փոխանցման և կառավարման տեսանկյունից դիտարկելիս ուսանելի է Միավորված Գերմանիայի փորձը: Վարվող տնտեսական քաղաքականությամբ իրարից տարբեր բևեռներում գտնվող երկու Գերմանիաների (ԳՖՀ և ԳԴՀ) վերամիավորումը առաջացրեց անհամատեղելի շուտափույթ համատեղելու գերխնդիր, և այս առումով միավորվող պետությունների համար բացառություն չէր նաև մտավոր սեփականության օրենսդրական տարբեր դաշտերի համակցման խնդիրը: Մտավոր սեփականության վերաբերյալ Միավորված Գերմանիայի օրենսդրական դաշտի ձևավորման և գործնական կիրառման փորձն՝ իր դիմամիկ զարգացումով, յուրօրինակ «ուսումնական ձեռնարկ» է պետական կառավարման մեկ համակարգից մեկ այլ համակարգի անցնելու ճանապարհին:

Ատենախոսությունում կառավարման հիմնախնդիրների համատեքստում ուսումնասիրվել է նաև գիտահետազոտական ինստիտուտների կառավարման համակարգի գործունեության գերմանական փորձը, այն դիտարկելով որպես պետական հովանավորությամբ իրականացվող ԳՀՓԿ

աշխատանքների իրագործման հեռանկարային զարգացման տարբերակներից մեկը: Գերմանիայի գիտահետազոտական ինստիտուտների հստակ տարանջատումը հիմնարար և կիրառական ուղղությունների ու նրանց ընդգրկումն երկու միությունների կազմում՝ Մաքս Պլանկի Միություն (հիմնարար հետազոտություններ) և Ֆրանցիսկոսի Միություն (կիրառական հետազոտություններ), թույլ է տալիս մասնագիտացված գիտական ներուժի ակտիվ համագործակցություն, միաժամանակ պարզեցնելով կառավարման ձևը: Բավականաչափ հետաքրքրական և ուսանելի է այդ միություններում գործող հատուկ մասնագիտացված բյուրոների առկայության փաստը, որոնք զբաղվում են կատարված Գ-ՀՓԿ աշխատանքների արյունքների արտոնագրման, լիցենզիաների տրամադրման և արտադրության մեջ արդյունավետ ներդրելու, այսինքն՝ ՄՍՕ-ի շրջանառության կազմակերպման տարաբնույթ և բարդ խնդիրների կարգավորմամբ: Կարծիք է հայտնվել, որ մեր հանրապետությունում արտոնագրման համակարգը մեկ նախարարության մենաշնորհը լինելու դեպքում կարող է կորցնել իր մասնագիտական որակները, փոխարենը ձեռք բերելով ավելորդ վարչական որակներ:

Ատենախոսությունում ընդգծվել է, որ գիտատեխնիկական առաջընթացի յուրաքանչյուր հիմնարար քայլ օբյեկտիվորեն առաջ է բերելու համընդհանուր միջազգային համաձայնագրերի կնքման և փոխհամաձայնեցված գործող օբեկտիվական դաշտի նոր վերաձևումների անհրաժեշտություն: Այս պարագայում մեզ համար ոլորտի կանոնակարգման գերխնդիրը պետք է լինի ոչ թե անթերի օբեկտներով ապահովված փաստաթղթային դաշտի առկայությունը, այլ ներկա դաշտի կենսունակության գործնական փորձարկման անհրաժեշտության իմաստավորումը:

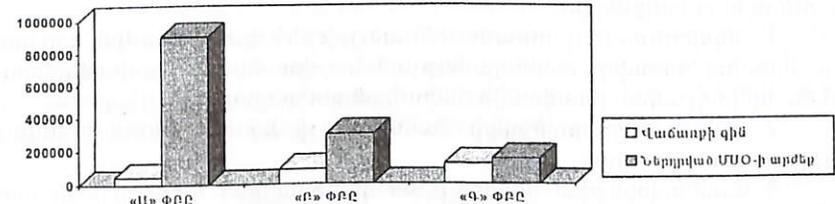
Ատենախոսությունում հետազոտվել և վերլուծության է ենթարկվել պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում մտավոր սեփականության իրավունքի փոխանցման հիմնախնդիրը: Խնդրահարույց հարցն ուսումնասիրվել է պետական կառավարման հիմնախնդիրների համատեքստում: Ընդգծվել է, որ մասնավորեցման գործընթացն անշրջելի դարձնելը գերակա սկզբունք հայտարարելով, մեր հանրապետությունում արդեն կանխարդշված էր տվյալ գործընթացում մնացած հիմնահարցերի ոչ առաջնային դերում գտնվելը և այդ փաստն առաջացրել է մի շարք խնդիրներ, ինչպես մասնավորեցման, այնպես էլ հետմասնավորեցման փուլերում: Հիմնախնդիրների այս փնջի մեջ առանձնանում է ՄՍՕ-ների իրավունքների կարգավիճակի ամրագրման և փոխանցման խնդիրը: Մասնավորեցման գործընթացը կանոնակարգող նախորդ և ներկայիս օբեկտներում որպես մասնավորեցման օբյեկտ՝ կոնկրետ ՄՍՕ-ից բխող իրավունքը չի դիտարկում, լավագույն դեպքում այն կարելի է ներկայացնել «այլ գույքային իրավունքներ» ընդհանրացված հասկացության համատեքստում:

Մասնավորեցման ձևերի ուսումնասիրությունը թույլ է տալիս եզրահանգել, որ միայն որոշակի վերապահումներով պետական գույքի մրցույթով մասնավորեցման դեպքում է հնարավոր դիտարկել ընկերության ուշադրության ոլորտում ՄՍՕ-ների հայտնվելը: Մրցույթով մասնավորեցված և ներդրումային պարտավորություններ ստանձնած մի քանի գիտատարտադրական ընկերությունների օրինակով բացահայտվել է խոշոր ֆինանսական պարտավորությունների հիմնական «խաղաթուղթը»՝ ՄՍՕ-ն (տե՛ս աղյուսակ 3 և գծապատկեր 2):

Ժամանակահատվածները	«Ա» ՓԲԸ	«Բ» ՓԲԸ	«Գ» ՓԲԸ
1. Մինչև մասնավորեցումը			
Հաշվեկշռային ակտիվներ (հազ.դրամ), որից	185000	310000	35000
ՄՍՕ	-	-	-
2. Մասնավորեցման փուլ			
Գնահատված ակտիվներ (հազ.դրամ), որից	4500000	350000	50000
ՄՍՕ	-	-	-
Վաճառքի գին՝ որսման և մուտք պետ.բյուջե (հազ.դրամ),	450000	90000	120000
3. Մասնավորեցումից հետո			
Ներդրումային պարտավորություններ (հազ.դրամ), որից	5000000	1100000	300000
ՄՍՕ	900000	300000	150000

Աղյուսակ 3. ՄՍՕ-ների ցուցանիշները ըստ ժամանակահատվածների

Հիմնավորվել է, որ ընկերությունում փաստացի առկա, սակայն չհաշվառված և չմասնավորեցված ՄՍՕ-ները անցնում են յուրօրինակ «նորացվելիության» ճանապարհ և հայտնվում են մրցութային պարտավորություններ ստանձնած գնորդի ներդրումային ծրարում, բավականին պատկառելի արժեքային ցուցանիշներով:

Գծապատկեր 2. Մասնավորեցված ընկերությունների վաճառքի գին և որպես ներդրում ներկայացված ՄՍՕ-ների արժեքային հարաբերակցությունը (%)

Ուսումնասիրված ընկերություններում ներդրում ներկայացված ՄՍՕ-ների արժեքների համադրումը տվյալ ընկերության մասնավորեցման գործարքից պետական բյուջե կատարած մուտքերին և ներդրումների ընդհանուր արժեքին, թույլ են տալիս կատարելու որոշակի եզրահանգումներ:

Ընդգծելով, որ պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում չեն տրվում հստակ պատասխաններ ՄՍՕ-ների հիմնահարցերին՝ արձանագրվում է, որ մտավոր գործունեության արդյունք հանդիսացող ակտիվն ըստ էության մինչ օրս մասնավորեցման գործընթացում նյութական արժեքի տեսքով առկա չէ և այդ առումով վերջնական արդյունքում մասնավորեցումն ամբողջական չի կարող համարվել:

Ընդունելով, որ՝

ա) ընկերությունների կողմից ոչ նյութական ակտիվների, մասնավորապես ՄՍՕ-ների, հաշվեկշռում չարտացոլելն ունի ընկերությունների գույքի գնահատված արժեքի չափելացման միտում,

բ) պետական կառույցների կողմից վերը նշված գործընթացի չհատկացումն օբյեկտիվորեն պայմանավորված է օրենսդրական և ենթաօրենսդրական թույլ դաշտի առկայությամբ կամ դրա բացակայությամբ,

գ) մասնավորեցման գործընթացում նշված հիմնախնդիրների խրոնիկական չլուծված վիճակը հանգեցնում է հսկողության և վերահսկողության հնարավորության բացակայության՝

կատարվում է եզրահանգում, որ, վերոնշյալ գործոններով պայմանավորված, ընկերությունների գույքային համալիրում չամրագրված, չգնահատված և հետևաբար չմասնավորեցված ակտիվի այս տեսակը, հետագայում անվերահսկելիության և կիսալեգիտիմ կարգավիճակում գտնվելով՝ սկզբում խաթարում է նախ պետության տնտեսական կարողությունների հիմնական կողի՝ ընկերության բնականոն զարգացումը, իսկ հետո նաև պետությանը: Այս ամենի արդյունքում թերարժեքավորվում է ընկերությունների, իսկ վերջին հաշվով նաև, երկրի ազգային հարստության արժեքը, որը և էապես ազդում է տվյալ ոլորտում մեր հանրապետության կողմից վարվող արտաքին և ներքին տնտեսական քաղաքականության վրա: Իսկ չկարգավորված դաշտի տարերային գործողությունները բերում են հետևյալ հետևանքներին.

1. ընկերությունը չի ստանում հասույթի մեծ մասնաբաժին, որը կարող էր ստանալ մտավոր սեփականության հաշվառման և մասնավորեցումից հետո ամբողջական իրավունքի սեփականատեր դառնալու դեպքում,
2. պետությունը գործարքի ժամանակ չի հստակեցնում իրավունքի փոխանցման խնդիրը,
3. մասնավորեցվող ընկերության գնահատված արժեքի և վաճառքի գնի ձևավորման փուլում հաշվի չի առնվում ՄՍՕ-ի արժեքը,
4. գործարքի արդյունքում նվազում է պետական բյուջե մուտքագրվող

գումարի չափը,

5. չհաշվառված ՄՍՕ-ի իրավունքի օգտագործման դեպքում մասնավորեցված ընկերության գործունեության ժամանակ բարձրանում է ռիսկայնության աստիճանը և մրցակիցների կողմից պատասխանատվության կանչելու կամ պատժամիջոցների կիրառման խնդիրը վերացական վիճակից վերածվում է առարկայականի, որը կարող է հանգեցնել համբավի կորստի (բացասական գուղվի),

6. ուղղակի վաճառքով պետական գույքն աշխատավորական կոլեկտիվին մասնավորեցման դեպքում, անտեսվում է գիտական ներուժ ունեցող կոլեկտիվի հիմնական խաղաքարը՝ իր մտավոր կարողությունների օգտագործման արդյունքում ստեղծած ՄՍՕ-ների առկայության փաստումը:

Արդյունքում, մասնավորեցման գործընթացում ՄՍՕ-ի կարգավիճակի ճշգրտված սահմանման բացակայությունը նվազագույնի է հասցնում պետական հսկողությունը, և նրանց շրջանառության ժամանակ պետությունն ինքնին սահմանափակում է իրեն վերապահված գործառույթները, որի դեպքում առաջին հայացքից իներտ թվացող դաշտը կարող է լուրջ խնդիրների առաջ կանգնեցնել մեզ համաշխարհային մտավոր սեփականության շրջանառու շուկա մուտք գործելու պահից սկսած:

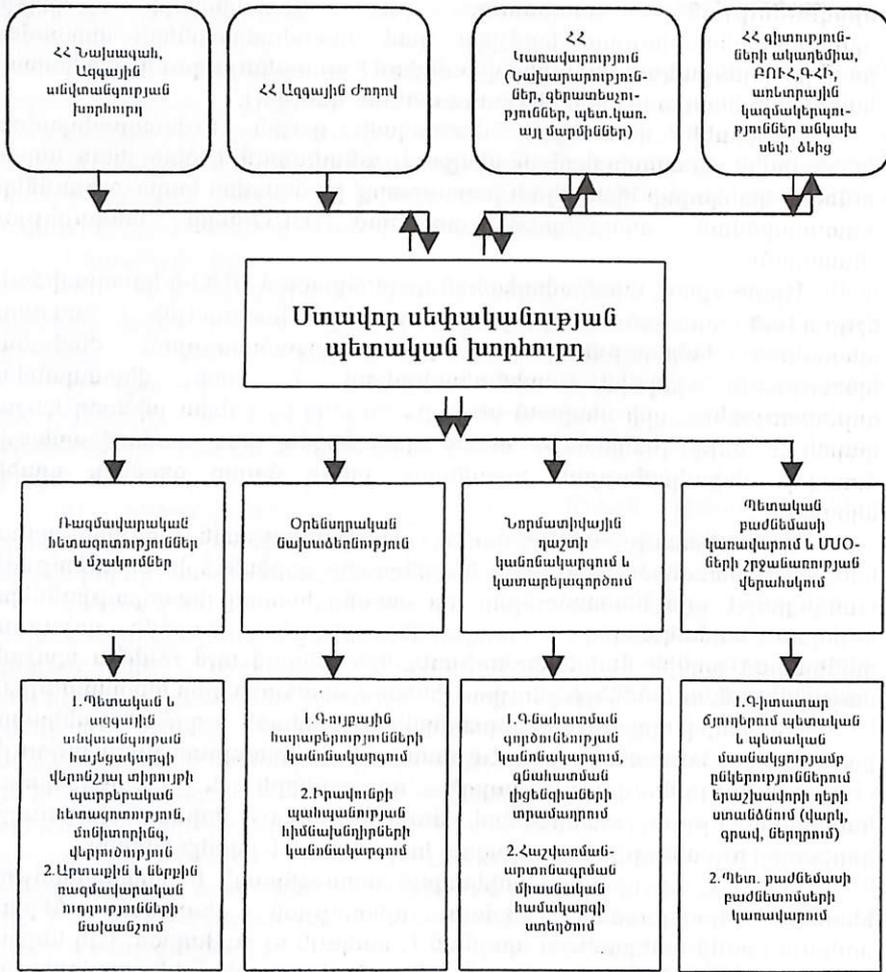
Ատենախոսությունում մտավոր սեփականությանն առնչվող ոլորտի հուսալի կենսագործունեությանը խոչընդոտող գործոնների վերլուծությունը հանգեցրել է այն համոզումներին, որ առանց հստակ լիազորություններով օժտված համակարգող և որոշումներ ընդունող մարմնի գոյության, ցանկացած ազնիվ նախաձեռնություն, եթե անգամ այն ունենա որոշակի հաջողություն, լուծումների բնույթով լինելու է մասնակի կամ հատվածային:

Այս բարդ ոլորտի հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված ցանկացած քայլ պետք է համահունչ լինի Հայաստանի Հանրապետության ազգային անվտանգության հայեցակարգի դրույթներին և կառարողական կարգապահության աստիճանով նախ և առաջ խիստ պարտադիր գործադիր իշխանության ցանկացած հարթության և օղակի համար:

Պարզ է, որ գիտատեխնիկական առաջընթացի և հասարակության հետագա զարգացման համար պետության գիտական ներուժի առկայությունն անհրաժեշտ պայման է, սակայն ոչ բավարար: Այդ ներուժի անընդհատությունն ապահովելու և անկաշկանդ գործելու հնարավորության գերխնդիրն է կանգնած մեր առաջ, որի լուծման համար անհրաժեշտ է կատարել առաջին կարևոր քայլը՝ ստեղծել պետական կարգավիճակ ունեցող միասնական կառույց՝ պետական հանձնաժողով կամ պետական խորհուրդ (Խորհուրդ):

Խորհրդի ստեղծումը անհրաժեշտ է ամրագրել մեկ այլ նորաստեղծ՝ Մտավոր սեփականության պաշտպանության մասին համապարփակ օրենքի դրույթներով, որն էլ իր հերթին կսահմանի Խորհրդի նպատակները,

խնդիրները, գործառույթները, իրավասությունները, լիազորությունները, տարեկան ծրագրերը և այլն:

Գ.Ժապատկեր 3. Մտավոր սեփականության պետական խորհրդի գործառույթների փոխկապակցվածության կառուցվածքը

Ատենախոսությունում Խորհրդի ստեղծման առաջարկությունը հիմնավորվել է ըստ գծապատկեր 3-ում ներկայացված խնդիրների և գործառույթների խաշորացված խմբերի, որոնք չորսն են.

1. Ռազմավարական հետազոտություններ և մշակումներ,

2. Օրենսդրական նախաձեռնություն,
3. Նորմատիվային դաշտի կանոնակարգում և կատարելագործում,
4. Պետական բաժնեմասի կառավարում և ՄՍՕ-ների շրջանառության վերահսկում (հաշվառում, մոնիտորինգ):

Համոզմունք է հայտնվել, որ առաջադրվող Խորհրդի ամենօրյա գործունեության այդպիսի վերաբերումը էապես կարող է փոխել իրերի ներկայիս դրվածքը:

Մտավոր սեփականության կառավարման հիմնախնդիրների ուղղությամբ կատարված ուսումնասիրությունները, հետազոտությունները և քանակական վերլուծությունները հնարավորություն են տվել կատարել եզրահանգումներ և դրանց հիման վրա ներկայացվել են առաջարկություններ:

Առաջացած և առաջացող հիմնախնդիրների բացահայտման, համակարգման, կառավարման ոլորտում խնդրի կարգավորման ուղիների նախանշման և դրանց գործնական իրականացման նպատակով առաջնային ենք համարում.

- ոլորտի կենսագործունեությունն համակարգող օրենսդրական նախաձեռնության իրավունքով և հստակ լիազորություններով օժտված պետական մարմնի՝ Մտավոր սեփականության պաշտպանության պետական խորհրդի ստեղծումը, որին առընթեր գործող փորձագիտական անալիտիկ մասնագիտացված խմբերի աշխատանքային բաժանումը պետք է կատարվի հաշվի առնելով ոլորտի կենսունակության վրա ներազդող երեք՝ հոգեբանական, իրավական և տնտեսական գործոնները, զուգընթաց պետական հոգածություն և բազմակողմ օժանդակություն ստանալով համապատասխանաբար ՀՀ Նախագահից, ՀՀ Ազգային ժողովից և ՀՀ Կառավարությունից,

- վերոշաղադրյալ գործընթացի սկզբնական փուլում հնարավոր ենք համարում Հանրապետության Նախագահի հրամանագրերով խնդրի կանոնակարգումը՝ ժամանակավոր Խորհուրդի ստեղծումը, որին կհանձնարարվի սեղմ ժամկետում նախապատրաստել Հայաստանի Հանրապետությունում մտավոր սեփականության պաշտպանության մասին օրենքի նախագիծը, ամրագրելով այն խնդիրներն ու գործառույթները, որի իրականացման առաքելությունն է ունենալու Մտավոր սեփականության պաշտպանության պետական խորհուրդը,

- գործընթացի անշրջելիությունն ապահովելու համար Խորհրդի ստեղծմանը զուգընթաց կառավարման համակարգի գերատեսչությունների ներգերատեսչական ուղղվածություն ունեցող տարակողմ վեկտորները պետք է ուղղել նույն կետին և կատարել հետևյալ քայլերը,

ա) խնդրա առարկա հիմնախնդրի՝ ոչ նյութական ակտիվի և, մասնավորապես իրավունքի փոխանցման սկզբունքների արտացոլում ՀՀ պետական գույքի մասնավորեցման օրենքում,

բ) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության որոշումներով խնդրո առարկա ոլորտի շահագրգիռ գերատեսչությունների աշխատանքների հստակեցում և ներգերատեսչական մոնիտորինգի անցկացման մեխանիզմների սահմանում,

զ) արտոնագրման համակարգի կարգավիճակի և լիազորությունների հստակեցում,

դ) գնահատման գործունեության հայեցակարգի մշակում,

ե) գույքի, իրավունքի, և գնահատման գործունեության մասին օրենքի ընդունում,

զ) գնահատման ստանդարտների ընդունում,

է) մտավոր սեփականության գնահատման ստանդարտների ընդունում:

Մտավոր սեփականության ոլորտի կառավարման բարեփոխումների այս մոդելի արդյունավետ իրագործման համար անհրաժեշտ է իրականացնել մի շարք նախապատրաստական աշխատանքային քայլեր, որին իրենց մասնակցությունը պետք է բերեն գործադիր մարմնի բոլոր օղակները: Անհրաժեշտ է.

- իրատեսություն և մանրագին հաշվառել և ըստ օգտակարության ու կիրառելիության աստիճանի դասակարգել հանրապետության գիտաարտադրական կարողություններն ու անկախության արդյունքում ստացած «ժառանգությունը», հաշվի առնելով, որ օրինակ 1983-1989 թվականների ԽՍՀՄ հեղինակային վկայականները դեռևս ուժի մեջ են և նորացվելիության գործունը կարող է օգտագործելի լինել նրանցից ոմանց պարագայում,

- մտավոր սեփականությանն առնչվող նորմատիվային դաշտի արդյունավետ գործունեության առաջնահերթ նախապայման համարվող պետական կառավարման մասնագիտացված և համակարգող մարմնի ստեղծումը դիտարկել կառավարման համակարգի բարեփոխումների համատեքստում,

- ԱՊՀ տնտեսական համագործակցության շրջանակներում՝ խնդրո առարկա ոլորտի տեղեկատվական դաշտում (հաշվառում կամ մոնիտորինգ) ակտիվացնել հորիզոնական ցանկացած շփումները Ռուսաստանի հետ՝ պահպանելով նույն հարթության վրա գտնվելու սկզբունքը, որը թույլ կտա առաջին աղբյուրից (ԽՍՀՄ-ի իրավահաջորդից) իրագեղկել համակարգային փոփոխություններից հետո «ժառանգարար» մեր հանրապետության պետական կառավարման տնտեսական գիմանոցն անցած ակտիվների այս տեսակի վերաբերյալ նրա հետաքրքրությունների շրջանակի վերաբերյալ:

Մյնչ Խորհրդի ձևավորումը անհրաժեշտ է որոշակի քայլեր կատարել մասնավորեցման գործընթացի կանոնակարգման ուղղությամբ, որի արդյունքում մասնավորեցվող ընկերությունները շահագրգռված կլինեն ներկայացնել իսկ պետությունը ամրագրել «անտեսանելի» ակտիվը:

Այդ քայլերն են.

- օգուտների հաշվին ստեղծվող ՄՄՕ-ն հաշվեկշիռ արտացոլելու դեպքում՝ ծախսերի ծավալին համարժեք հարկային հնարավոր արտոնությունների սահմանում,

- մասնավորեցման գործընթացում ընկերության կոլեկտիվին, որպես գնորդի՝ պետական բաժնեմասի մասնավորեցմանը մասնակցելու հնարավորության ընձեռումը՝ մեկնարկային ներդրման արժեքային ցուցանիշ դիտարկելով ընկերությունում ստեղծված ՄՄՕ-ի իրական և հիմնավորված արժեքը,

- մասնավորեցվող ընկերությունում առկա, սակայն հաշվեկռում չարտացոլված ՄՄՕ-ի դեպքում՝ վաճառողին «ոսկե» բաժնետոմսի իրավունքից օգտվելու հնարավորության ընձեռում (բաժնետոմսի տիրոջ իրավունքով), թույլատրելով կատարել ակտիվի շրջանառությունից առաջացած տնտեսական օգուտի հաշվարկ, արդյունքում փոփոխելով պետական ու ոչ պետական բաժնեմասերի հարաբերակցությունը:

Ատենախոսությունում հետազոտվող մտավոր սեփականության ոլորտը զարգանում է մարդու իրավունքների երկու հիմնարար սկզբունքների՝ գիտական առաջընթացին մասնակցելու ու նրա ստեղծած բարիքներից օգտվելու և այդ նույն բարիքների հեղինակային իրավունքներն ու շահերը (բարոյական, նյութական) պաշտպանելու բանական փոխզուրմային համագործակցության արդյունքում: Մարդու իրավունքների և ազատությունների ընդունված նորմերի ապահովումը յուրաքանչյուր պետության առաջնային գործառույթն է, որի թերացումը բերում է այնպիսի աղետալի երևույթի ինչպիսին է «ուղեղների արտահոսքը»: Պետք է գիտակցել, որ «ուղեղների արտահոսք» հասկացությունը շատ ավելին է, քան ուղղակի մեր գիտնականների և հեղինակների արտագաղթը այլ պետություններ:

Մտավոր սեփականության պաշտպանության արդյունավետ և ապահով դաշտի բացակայությունը ամենօրյա խոչընդոտներ է հարուցում նոր գիտական հայտնագործություններ կատարելուն, գրական և գեղարվեստական ստեղծագործություններ ստեղծելուն և այս առումով այդպիսի անգործության մատնված «ուղեղային արտահոսքը» առավել փտանգավոր է:

Նոր հազարամյակը նոր մարտահրավերներ է առաջադրել և դրանք ընդունելու հիմնական նախապայմանը ոչ թե մարդու, հասարակության մտավոր ներուժի առկայությունն է լինելու, այլ յուրաքանչյուր պետության ցանկության և կարողության նպատակամղված համադրումն այդ ներուժի արդյունավետ շրջանառության ապահովման, կազմակերպման և կառավարման գործընթացներում:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները արտացոլվել են հետևյալ հրապարակումներում.

1. Հ.Գալստյան, Ա.Հարությունյան «Մասնավորեցվող պետական

գույքի գնահատումը, ընթացքը և զարգացման ուղիները», «Ռինոկ կապիտալս վ Արմենիի» վերլուծական հանդես 15-16 (73,74), օգոստոս 2001թ., էջ 29-32,

2. Հ.Գալստյան «Մտավոր սեփականություն. կառավարման և գնահատման հիմնախնդիրները», «Ռինոկ կապիտալս վ Արմենիի» վերլուծական հանդես 9-10 (91,92), մայիս 2002թ., էջ 32-35,
3. Հ.Գալստյան «Մտավոր սեփականության օրենսդրական դաշտի զարգացման և կատարելագործման հեռանկարները», Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա 12 (19), հոկտեմբեր 2002թ., էջ 46-53,
4. Ա.Մարկոսյան, Հ.Գալստյան «ՀՀ պետական գույքի մասնավորեցման գործընթացում մտավոր սեփականության օբյեկտների իրավունքների փոխանցման հիմնախնդիրները», Հայաստան. Ֆինանսներ և էկոնոմիկա 13 (20), նոյեմբեր-դեկտեմբեր 2002թ., էջ 28-35,
5. Հ.Գալստյան «Հայաստանի Հանրապետությունում ոչ նյութական ակտիվների գնահատման հիմնախնդիրները», «Ռինոկ կապիտալս վ Արմենիի» վերլուծական հանդես 9-10 (115-116), մայիս 2003թ., էջ 44-47,
6. «Մտավոր սեփականության կառավարման հիմնախնդիրները» ներկայացվել ու քննարկվել են «Կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում» հանրապետական գիտաժողովում / Հանրապետական գիտաժողովի նյութեր / «Նահապետ» Երևան, 2003թ., էջ 118-120,
7. «Մտավոր սեփականության գնահատման հիմնախնդիրները», ներկայացվել ու քննարկվել են «Կառուցվածքային և ինստիտուցիոնալ բարեփոխումները Հայաստանի Հանրապետությունում» հանրապետական գիտաժողովում / Հանրապետական գիտաժողովի նյութեր / «Նահապետ» Երևան, 2003թ. էջ 148-149:

Галстян Амазасп Сохакович

Проблемы управления интеллектуальной собственностью в Республике Армения

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – “Экономика, управление хозяйством и его отраслями”

Защита состоится 31 октября 2003г. в 13³⁰ час. по адресу: Ереван 375009 ул.Абовяна 52, в спецсовете 015, действующем в Ереванском Государственном Университете.

РЕЗЮМЕ

Диссертационная работа посвящена изучению и анализу задач управления интеллектуальной собственностью (ИС) в Республике Армения. Основная цель исследования - дать определение и обосновать необходимость государственного регулирования в процессе управления ИС, а также разработать подходы и пути преодоления существующих нерешенных проблем. Для достижения этой цели в работе был сформулирован ряд проблем и решены следующие задачи:

- изучение и обобщение известных теорий, а также зарубежного опыта управления интеллектуальной собственностью;
- рассмотрение и реальная оценка возможностей внедрения зарубежного опыта в нашей республике;
- анализ принципов формирования законодательной и нормативной базы и предложение очередности мероприятий для бесперебойного и последовательного функционирования законов в сфере ИС в Республике Армения;
- исследование, анализ и оценка процесса перехода пакета прав ИС в ходе приватизации государственного имущества в Республике Армения;
- предложение конкретных механизмов для регулирования процесса приватизации объектов интеллектуальной собственности;
- представление рекомендаций с целью упорядочения процесса управления ИС;
- предложение механизма по усилению роли государственного регулирования в сфере управления нематериальными активами, и в частности ИС.

Вопросы управления интеллектуальной собственностью должны быть разработаны концептуально и укорениться в проводимой экономической политике, рассматриваться как один из основных факторов динамичного и стабильного развития республики.

05.02.2013

Faint, illegible text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL1763006

